

מ ב ו א

אמרה שמסר נאשם במשטרה — קבילה במשפטו אם הוכח לבית המשפט כי גמסרה באופן חפשי ומרצון. אולם אמרה שניתנה במשטרה שלא מפי נאשם אלא מפי עד — אינה מתקבלת כיום כראיה בבית המשפט להוכחת תכנה. עד המסרב להעיד בבית המשפט או מוסר בו גרסה הסותרת את הגרסה שמסר בחקירתו במשטרה, או המתכחש לדברים שמסר במשטרה — אין דרך להוכיח לפני בית המשפט את תוכן אמרתו במשטרה. יכול אמנם צד להסתמך על אמרה שנמסרה במשטרה כדי לערער מהימנותו של העד, היינו להצביע על סתירות בגרסתו. אולם גם במקרים אלה אין העדות מתקבלת להוכחת האמור בה, אלא להוכחת קיומה של סתירה ותו לא. היסוד לאי-קבילות זו הוא הכלל הרחב של פסילת עדות שמיעה, שכן גרסו במשפט האנגלו-סכסי, להבדיל מן המשפט הקונטיננטלי, כי הסתמכות על אמרה שנאמרה שלא במעמד הנאשם, שלא בשבועה ובלא שהיתה לנאשם הזדמנות לחקור את אמרה במעמד אמירתו חקירה שכנגד, עשויה לפגוע בנאשם.

על הגישה הפוסלת קבילותה של אמרה שנמסרה מחוץ לבית המשפט כמו עוררים מבין אנשי המשפט. בין הנימוקים המשפטיים שהעלו החולקים על השיטה הקיימת היה גם הנימוק שלשיטה זו אין הצדקה, בעיקר במקום שבו ניתן לחקור את מי שמסר את האמרה חקירה שכנגד, בשעה שהוא יעיד בבית המשפט. אולם למעשה מגמתם של מבקשי השינוי היא להמעיט ככל האפשר בפסילה טכנית של עדות, שקבלתה עשויה להביא לבירור האמת, אם אין בקבלתה כדי לפגוע בזכויות הנאשם. מטרת המשפט היא בירור האמת, ולענין זה אין הבדל בין הודיית נאשם במשטרה — המתקבלת היום כראיה — לבין אמרת עד שנמסרה מחוץ לבית המשפט.

זאת ועוד, הנסיונות להשפיע על עדים בדרכי לחץ, בתקופה שבין מסירת האמרה במשטרה לבין מסירת העדות בבית המשפט, הפכו למכת מדינה וחובה למנוע ככל האפשר השפעות אלה.

בע"פ 421/71 (מימרן נ. מדינת ישראל, פד"י, כרך כ"ו (1), עמ' 281, בעמ' 287) אמר בית המשפט העליון:

"אל העובדה הפסיכולוגית הפשוטה, שלענין חיפוש האמת וקביעתה, עדיפה עדות מוקדמת על פני עדות מאוחרת, מצטרפת עובדה הנלמדת מנסיון החיים, והיא שאם חוזר בו העד מעדותו המקורית ומעיד את היפוכה, אין הוא עושה זאת בדרך כלל כדי לתקן טעות שטעה בתום לב, כי אם כדי להשיג מטרה אשר אין לה עם קביעת האמת ולא כלום — בין שפעלה עליו השפעתם של המעונינים והנוגעים בדבר, בין שהוא מצפה לטובת הנאה לעצמו משינוי עדותו, ובין שעדותו החדשה רק הותאמה לצרכי המשפט."

בת"פ ת"א 557/71 (מדינת ישראל נ. דרור בן סעדיה יהודאי ואח') אמרה השופטת אבנור:

"נראה לי כי מצב זה שבו קיימת שהות בין העדות הראשונה במשטרה ובין המשפט עצמו, המאפשרת ל"ידידים" של נאשם לנסות להשפיע על עדים, הוא מצב חמור מאוד, ולצדדי אני נתקלת בו לאחרונה לעתים קרובות למדי."

רצוי כי המחוקק יתן דעתו על תופעה חמורה זו ולי נראה כי אפשר למצוא לה פתרון בדרך חקיקה, בין על ידי הכשרה כראיה של עדות שנבנתה מחוץ לכתלי בית המשפט

(אולי ע"י אדם בעל סמכות מעין-שיפוטית) ובין ע"י שמיעת המשפט מיד לאחר מסירת עדות העד בכדי שלא תהא לו שהות לשנות את עדותו.²
האפשרות לקבל כראיה אמרה שנמסרה במשטרה עשויה להחליט את המניעים ללחוץ על עדים ולהרתיע אותם מלחזור בהם בבית משפט מן האמרות שמסרו במשטרה.

הצעת החוק לתיקון פקודת הראיות (מס' 3), תשל"ד-1974 (פורסמה בה"ח 1103, תשל"ד, עמ' 90), שהיתה פרי המלצת הוועדה לסדר הדין הפלילי בראשות השופט מ' לנדוי, נועדה לאפשר לקבל – בכפוף לתנאים שבהצעה – אמרת עד שנמסרה במשטרה. ההצעה עברה קריאה ראשונה בכנסת השמינית אולם לא נדונה בוועדת החוקה חוק ומשפט. היא היתה שנויה במחלוקת, בעיקר משום שאיפשרה קבילות אמרה שנמסרה במשטרה תוך פגיעה בזכות הנאשם לחקירה נגדית, כלומר גם אם לא ניתן להעמיד את מוסר האמרה כעד במהלך המשפט.

ההצעה המוצעת עתה באה במקום הצעת החוק האמורה תוך שינוי גישה לענין סלע המחלוקת העיקרי האמור. ההצעה מאמצת את הגישה המקובלת של אנשי הרפורמה בדיני ראיות בארה"ב, באנגליה ובקנדה – גישה שאותה ניתח בהרחבה השופט שמגר בע"פ 71/76 (מרילי נ. מדינת ישראל, פד"י ל' (2), בעמ' 820-821), ואף סמך ידיו עליה. גישה זו גורסת שיש למעט ככל האפשר בדחיית ראיות על סף הקבילות, שיש לאפשר לבית המשפט להיזקק לכל החומר שלפניו לצורך בירור האמת, ויש להעתיק, ככל הניתן, את הדגש ממבחן הקבילות למבחן מהימנות העדות, תוך הסתמכות על מיומנותו של בית המשפט להכריע בשאלות אלה ותוך שמירה על זכותו של הנאשם לחקור חקירה נגדית את מוסר העדות.

זכות גישה זו הביעו דעתם מספר ניכר של שופטי בית המשפט העליון כפי שעולה מפסקי הדין בע"פ 421/71, בע"פ 71/76 (הנוכרים לעיל), בע"פ 835/76 (פד"י ל"א (2), עמ' 716), ובע"פ 325/76 (פד"י ל"א (2), עמ' 828).

הצעת חוק זו שונה איפוא מהצעת החוק הנזכרת בעיקר בשניים אלה:

(1) אמרת עד מחוץ לבית המשפט תהיה קבילה רק אם נותנה הוא עד במשפט הכפוף לחקירה נגדית. בכך מובטחת זכותו של הנאשם, שהעדרה היה סלע המחלוקת לענין הצעת החוק הקודמת;

(2) כל אמרה שניתנה מחוץ לבית המשפט תהיה קבילה כראיה, ולא דוקא אמרה שנגבתה במשטרה בפרוצדורה המיוחדת המפורטת בהצעת החוק הקודמת (גביה בידי קצין בדרגה מוגדרת, בשבועת מוסר העדות ואגב הקלטה) ולא דוקא אמרה שניתנה לצרכי משפט בעבירות מוגדרות מראש.

הגישה המתייחסת לכל אמרה כאל חומר ראיה, ולא דוקא לאמרות מסוימות, כמוצע בהצעת החוק הקודמת, מונעת גם את הבלבול שבהפיכת המשטרה למוסד המקבל מעין-עדות בשבועה, בעירוב תפקידים שספק אם הוא רצוי, והיא מאפשרת שימוש באמרה גם אם לא נחזה מראש הצורך לרשמה בפרוצדורה המיוחדת.

כן אפשר יהיה לפי המוצע לקבל אמרות עדים מחוץ לבית המשפט גם אם לא נתקיימו התנאים האמורים – אם הדבר נעשה בהסכמת הצדדים.

התיקונים המוצעים – כולם – הם בעקבות המלצת הוועדה לסדר הדין הפלילי בראש שוחו של השופט מ' לנדוי.

חוק לתיקון פקודת הראיות (מס' 4), תשל"ח-1978

1. בפקודת הראיות [נוסח חדש], תשל"א-1971¹ (להלן - הפקודה), אחרי סעיף 10 יבוא:

10א. (א) אמרה בכתב שנתן עד מחוץ לבית המשפט תהיה קבילה כראיה בהליך פלילי אם נתקיימו אלה:

אמרת עד מחוץ לבית המשפט

(1) מתן האמרה הוכח במשפט;

(2) מוסר האמרה הוא עד במשפט וניתנה לצדדים הזדמנות לחקרו;

(3) העדות, כולה או מקצתה, שונה, לדעת בית המשפט מן האמרה, או העד מכחיש את תוכן האמרה או טוען כי אינו זוכר את תכנה.

(ב) בית המשפט רשאי לסמוך ממצאיו על אמרה שנתקבלה לפי סעיף זה, או על חלקה, והוא רשאי להעדיף את האמרה על עדותו של העד, והכל - אם ראה לעשות כן לנוכח נסיבות הענין, הראיות שהובאו במשפט, התנהגות העד במשפט ואותות האמת שנתגלו במהלך המשפט, והטעמים יירשמו.

דברי הסבר

אמינותה של אמרה שמוסרה מתכחש לה. כשם שלענין עדות קטין שנבחר חוקר נוער בלא שהקטין נחקר חקירה שכנגד קובע החוק שהעדות טעונה סיוע, כך מוצע גם כאן שלא להרשיע על סמך האמרה בלבד, בלא שנת-מכה בדבר לחיזוקה. ראייה מחזקת זו יכול שתהא גם עדותו של נתן האמרה ואין נדרשת ראיית סיוע במובנה המצומצם וכלליה הטכניים.

לסעיף קטן (ד): ההוראה המוצעת באה להבטיח החלת כללי הראיות גם על אמרות שנבנו במשטרה כשהן מובאות כראיה בבית המשפט. כך, כשם שעדות שמייעה אינה קבילה כשמדובר בעדות בפני בית המשפט, כך לא תהיה קבילה בבית המשפט כשהיא נאמרת באמרה בפני המשטרה, או, כשם שלרוב לא יקבלו בבית המשפט אלא בשלב שלפני גור הדין ראייה בדבר עברו הפלילי של הנאשם, כך גם לא יהיה קביל אותו חלק באמרה המת-ייחס לעבר כזה. לעומת זאת, אם לפי הדין היום קבילה הודייתו של נאשם שנמסרה במשטרה - תהיה קבילה גם אם לא נתקיימו בקבלתה התנאים הנוכחים בסעיף המוצע.

לסעיף 10 ב: בדרך כלל אין חוק סדר הדין הפלילי מאפשר הגשת אמרות שנמסרו מחוץ לבית המשפט כראיה במשפט, והוא קובע את סדר שמיעת העדים בהנחה שהם מופיעים לפני בית המשפט ומוסרים את עדותם בעל פה.

לסעיף 10 א: סימן ב' בפרק א' לפקודה דן בקבילותן של אמרות קודמות, כמו אמרות שנאמרו בעת ביצוע עבירה, אמרות של קרבן אלימות ואמרת נאשם.

סעיף 10א המוצע בא לאפשר קבילות אמרות של עד מחוץ לבית המשפט כל אימת שיש צורך מיוחד להיעזר בדברים שנאמרו בעבר, והוא - כשעד מתבקש להעיד והוא סותר בעדותו דברים שאמר במשטרה, או מוסר דברים שונים, או מתכחש לדברים שאמר, או טוען שאינו זוכר מה אמר, ורצוי שבית המשפט ידע שהיתה בפי העד גירסה שונה לדברים.

הסעיף מצומצם למשפט פלילי בלבד, שכן הוא בא לתקן עוולות שקרקע גידולן פורה בעיקר במשפט הפלילי. תנאי לתחולתו של הסעיף הוא שמוסר ההודעה מעיד בבית המשפט וכפוף לחקירה נגדית.

לסעיף קטן (ב): הסעיף בא להבהיר, שקבילות האמרה באה לשם הוכחת אמינות תכנה ולא רק לערער עור מהימנותו של עד כפי שהיא מותרת כיום. הסעיף בא אף להדריך את בית המשפט, שאם שוכנע באמינות האמרה, אל נא יירטע מהעדיף את האמרה על העדות שנמסרה בבית המשפט בפניו בשבועה.

לסעיף קטן (ג): דרישת החיזוק היא משקל שכנגד לעובדה שבעת מסירת האמרה במשטרה לא נחקר מוסררה חקירה שכנגד, והיא באה להבטיח הבטחת יתר את

1 דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 18, עמ' 421; ס"ח תשל"ג, עמ' 191, עמ' 236; תשל"ו, עמ' 203.

(ג) לא יורשע אדם על סמך אמרה שנתקבלה לפי סעיף זה, אלא אם יש בחומר הראיות דבר לחיזוקה.

(ד) אין באמור בסעיף זה כדי להכשיר ראייה שאינה קבילה מסיבה אחרת שבדין או לפסול ראייה שהיא כשרה לפי דין אחר.

10. אמרה בכתב שנתן עד מחוץ לבית המשפט תהיה קבילה כראיה, אף אם מוסרה אינו מעיד במשפט, אם שני הצדדים הסכימו לכך ותוכן האמרה לא היה שנוי במחלוקת, ובלבד שבהליך פלילי תחול הוראה זו רק אם היה הנאשם מיוצג בידי עורך דין.

קבלת אמרה
בהסכמה

2. בסעיף 11 לפקודה, בסופו יבוא "אמרה בכתב כאמור מותר להוכיחה אף בתצהיר בכתב חתום בידי מי שהיה נוכח באותו מעמד, אם הנאשם מיוצג וסניגורו הסכים לכך, או – כאשר האמרה נוגעת לאישום בעוון או בחטא – אם הנאשם, במענה לשאלת בית המשפט, הסכים לכך ואינו כופר בכך שהאמרה היא אמרתו".

תיקון סעיף 11

ד ב ר י ה ס פ ר

דווקא בשיטה האדברסרית הנהוגה אצלנו גם לפי חוק סדר הדין הפלילי, דין הוא להשאיר לשיקול דעתו של הפרקליט המלמד סניגוריה על הנאשם, אם הוא מסתפק במה שהעיד אמר במשטרה או שהוא דורש אותו לחקירה בבית המשפט, ואין השופט נדרש לקתוליות יתירה מן האפיפיור.

מוצע לקבוע בחוק את הכלל המאפשר קבלת אמרות עדים כאמור בהסכמה, אולם לסיגנו – בהליך הפלילי מנימוקים שנאמרו לעיל – להסכמה שנתן סניגורו של הנאשם.

סעיפים וזו לשון סעיפים 11 ו-12, שהסעיפים המוצגים 2 ו-3 עים באים לתקנם:

11. אמרתו של נאשם מותר להוכיח בעדותו של אדם ששמע אותה; נרשמה האמרה בכתב והנאשם התם עליה או קיים אותה באופן אחר, מותר להוכיחה בעדות על כך ממי שהיה נוכח באותו מעמד.

12. עדות על הודיית הנאשם כי עבר עבירה, תהא קבילה רק אם הביא התובע עדות בדבר הנסיבות שבהן ניתנה ההודיה ובית המשפט ראה שההודיה היתה חפשיה ומרצון.

הפרוצדורה הנהוגת כיום היא שאת מסמך הודיית הנאשם או את אמרתו בכתב מגיש לבית המשפט שוטר; במרבית המקרים מצטמצם כל תפקידו בהגשת המסמך ואין הוא נחקר כלל על המסמך שהוא מגיש. בגלל נוהל זה מבליים עשרות שוטרים זמנם מדי יום ביומו בבית המשפט בצפייה להגשת המסמך, כשהסטטיסטיקה מראה שבכ-90% מן המקרים אין הנאשם מתנגד כלל להגשה ואין הוא מבקש לחקור את השוטר.

בחיוב השוטר להופיע בבית המשפט ולהעיד יש,

בהמרצה 217/75 (מל'ק נ. מדינת ישראל, פד"י ל(1)), עמ' 493, אישר בית המשפט העליון קבילות אמרות של עדים שניתנו במשטרה כשהצדדים ויתרו על העדתם ועל חקירתם לפני בית המשפט.

אמר השופט ברנזון: "...אין איסור בחוק על סטייה מן ההסדר הקבוע בו, בהסכמת בעלי הדין, ואין, איפוא, מניעה חוקית שבמקרה מתאים יתיר זאת בית המשפט, והוא כאשר ברור לו שעל ידי כך לא ייגרם עיוות דין או עוול לנאשם. כבר פסקנו פעמים הרבה, שגם במשפט פלילי, כאשר מוגשת ראייה בלתי קבילה, בהיותה למשל עדות שמיעה, ללא התנגדות בשעת הגשתה, לא כל שכן בהסכמת הצד הנוגע בדבר, תיראה כראיה כשרה כאילו הוגשה כדן. דומני, שמקום שהצדדים מעונינים לקצר במשפט והם מוכנים לסמוך על הודעות של עדים שנמסרו במשטרה כמות שהן, אין למצוא פסול בכך שבית המשפט נענה לרצון הצדדים לאחר שנחה דעתו שאין בכך כדי לגרום עוול לנאשם, ביחוד כשהוא מיוצג על ידי סניגור מלומד. כשם שצד יכול לוותר על זכות החקירה הנגדית שלו.... כך יכול הוא להמשיך לוותר על הצורך בהופעתו של העד ובהשמעת עדותו הראשית בשבועה בעל פה, כאשר ישנה הודעה בכתב ממנו במשטרה, אשר נכונותה אינה מוטלת בספק".

והוסיף השופט ת' כהן: "משבח אני את השופט... ואת הפרקליטים המלומדים שהתייצבו בפניו בענין זה שעשו יד אחת ליעל ולפשט את ההליכים ולמנוע בעד מספר די רב של עדים את הטרחה לבוא ולחזור בעדויותיהם על ההודעות שמסרו סמוך לזמן המקרה במשטרה. לא תהא זו הפעם הראשונה שבית המשפט ילך חלוץ לפני המחוקק, ויש לקוות שלא יארכו הימים עד אשר יפתח המחוקק פתח לרווחה לשימוש שיפוטי הולך ורחב בהודעות שנמסרו לחוקרי המשטרה, מקום שהנאשם מיוצג וסניגורו אינו עומד לחקור עדים כאלה חקירה שכנגד.

“(ב) בית המשפט רשאי לקבל כראיה, להוכחת הנסיבות שבהן ניתנה הודיית נאשם, גם תצהיר בכתב חתום בידי מקבל ההודיה, שבו הוא מפרט את נסיבות גביית ההודיה ומצהיר כי ההודיה היתה חפשית ומרצון, והוא אם נתקיים אחד מאלה:

- (1) הנאשם מיוצג וסניגורו ויתר על חקירת מקבל ההודיה;
- (2) ההודיה היתה על עבירה שהיא עוון או חטא והנאשם — במענה לשאלת בית המשפט — ויתר על חקירת מקבל ההודיה ואינו כופר בכך שההודיה היתה חפשית ומרצון.”

דברי הסבר

כן הדבר גם בנאשם שאינו מיוצג: אם, לאחר שבית המשפט שאל את הנאשם בדבר, נמצא שהנאשם אינו כופר בכך שהאמרה היא אמרתו או שההודיה ניתנה מרצון — שוב אין טעם שיופיע השוטר רק כדי להגיש את המסמך. הוכחת התביעה בדבר נסיבות מסירת ההודיה תיעשה בתצהיר הנספח למסמך ההודיה, וברור שאם הנאשם ירצה לחקור את השוטר על תצהירו — יומין את השוטר לחקירה.

יצוין כי החשש, שמה נאשם שאינו מיוצג יסכים בתחילה להגשת האמרה או ההודיה ואחרי כן יחזור בו מהסכמתו לוותר על חקירת השוטר, התעורר בעבר לגבי ההסדר של עדות מומחה בכתב לגבי מסמכים רפואיים, והתברר שהיה זה חשש שוא.

אם אין מתעוררות שאלות לגבי תוכן האמרה, ברוב המקרים אין בקשה לחקור את כותב התעודה. כדי למנוע שמץ חשש של פגיעה בזכותו של נאשם שאינו מיוצג מוצע שבשלב ראשון יחול ההסדר ביחס לאישומים בעוונות וחטאים בלבד ולא בפשעים.

במקרים הרבים בהם אין הוא נחקר, משום ביטול זמנו וביטול זמן בית המשפט.

ספק אם ניתן להתייחס לרישום האמרה או ההודיה כלמסמך רשמי שאפשר להגישו בלוויית תעודת עובד ציבור ללא צורך בהופעת עד שיגישו. מן הפסיקה ניתן ללמוד לכאן ולכאן (בעמ' 251/63, פד"י י"ח (1), עמ' 253, בעמ' 262, נאמר שהדרך הרגילה להוכחת הודאה היא בהגשת כתב החתום בידי הנאשם ואישור הכתב בידי העד המגיש אותו; ואילו בעמ' 400/66, פד"י כ" (4), עמ' 787, בעמ' 797, ניתן להסיק שתרשומת של שוטר על אודות שיחה שהיתה לו עם הנאשם לפני שמסר אמרה, יכול שתוגש לבית המשפט כתעודת עובד ציבור כראיה לכך שהאמרה נמסרה מרצון חפשי והנאשם יכול לבקש התייצבות של שוטר לחקירת שתי וערב). כשהנאשם מיוצג וסניגורו מודיע כי אינו מתכוון לחקור את השוטר, בוודאי אין חשש לפגיעה בזכויות הנאשם, ואין גם הצדקה להופעת השוטר, כשהמטרה היחידה להופעתו היא הגשת המסמך.